

Fremsat den 9. marts 2021 af Karina Lorentzen Dehnhardt (SF), Anne Valentina Berthelsen (SF) og Jakob Mark (SF)

Forslag til folketingsbeslutning om en forsøgsordning med frilandsbyer

Folketinget pålægger regeringen at igangsætte en 4-årig forsøgsordning senest i 2021, hvor minimum fem og gerne ti landsbyer og små og mindre øer får frihed til at udvikle og igangsætte udviklingsinitiativer, som har til formål at styrke

lokalsamfundet, levevilkår og nærdemokrati. Forsøgsordningen formidles og evalueres løbende for at kunne vurdere om og i så fald hvilke initiativer, der vil kunne fortsætte efter den 4-årige forsøgsperiode.

Bemærkninger til forslaget

Formål

Formålet med at etablere en forsøgsordning med frilandsbyer er gennem en række konkrete gennemførte forsøgsprojekter at opnå ny viden om og praktiske erfaringer med udviklingsinitiativer til gavn for lokalsamfund. Lokalsamfund i landsbyer og på mindre øer skal have større frihed fra regler og barrierer til at demonstrere sådanne nye udviklingsinitiativer og derved bidrage til landdistriktspolitikken.

Baggrund

Regeringen ønsker at give syv kommuner fuldstændig frihed på et udvalgt velfærdsområde (Statsministerens redegørelse i henhold til grundlovens § 38, Folketingstidende 2020-21, tillæg G, R 1 redegørelse). Udvalgte landsbyer og små og mindre øer bør også have frihed til at kunne udvikle sig.

Udviklingen i landdistrikterne og på de små og mindre øer er udfordret, hvilket er afspejlet i et generelt fald i befolkningstal og udtyndning af funktioner og services gennem mange år. Alligevel er der mulighed for at vende udviklingen, dels på grund af en voksende interesse for at indrette sin tilværelse anderledes end i de store byer, dels på grund af et voksende ønske om en decentral udvikling.

Flere har fået øjnene op for mulighederne ved at bo og arbejde tæt på naturen i overskuelige samfund med mere plads og større indflydelse på hverdagen. Dette har coronakrisen i den grad bestyrket med en folkevandring til de små samfund i denne sommer. Samtidig bevirker den digitale infrastruktur, at afstandsbarrierer i højere grad end tidligere kan overvindes, og at ny erhvervsudvikling også kan finde sted i landsbyer og på de små og mindre øer.

I landdistrikterne er man vant til selv at tage mange initiativer til at sikre den lokale sammenhængskraft, og denne evne hos landsbyerne demonstrerer en kolossal samfundsværdi. Af nød og lyst har man lært at gå forrest selv, men mange gode idéer støder imidlertid også ind i en mur af barrierer, når de handler om andet end fritidslignende aktiviteter.

Forløsningspotentialer for mere og ny udvikling i lokalsamfundene vil forudsætte, at relevante funktioner og tilbud af mere strukturelt betydende art er til stede. Det kan kræve mere, end hvad de bestående rammer muliggør. Her tænkes eksempelvis på sikring af attraktive bomuligheder, erhvervsudvikling og arbejdsfaciliteter, omsorgsfunktioner, nødvendige services og infrastruktur i det hele taget.

Nye og større udviklingstiltag i landsbyer og på de små og mindre øer kalder på nye tilgange i vores systems regler og forvaltning, så lokalsamfundenes kræfter styrkes og kan komme yderligere i spil.

Forslagets indhold

Ved at give borgerne i landsbyerne og på de mindre øer mulighed for og dermed incitament til at skabe nye, visionære og eksperimenterende initiativer, vil man i samme ombæring styrke levevilkår, ejerskab og nærdemokrati. Det kommer ikke alene landsbyens borgere til gode, men vil gavne hele Danmark.

Forsøgsordningen skal omfatte mindst fem og gerne ti udvalgte landsbyer og små og mindre øer, der får mulighed for at lave strategiske udviklingstiltag og føre dem ud i livet. I processen identificeres og ophæves så vidt muligt afgørende og begrænsende regler og barrierer på forsøgsbasis. Det vil typisk være statslige og kommunale regler, procedurer og praksisser. Det er dog et krav for samtlige projekter, at de skal have et vist almennyttigt sigte og gavne det brede flertal, ligesom de ikke må sigte på at ødelægge naturværdier eller gøre skade på miljøet.

Særligt gælder for planloven, at dette område ikke skal indgå i projekterne i første ombæring. Planloven afventer en evaluering og en revision, som forventes at løse nogle af de eksisterende problemer. Forslagsstillerne ønsker derfor ikke, at denne indgår i frilandsbyprojektet her, men eventuelt i fremtidige projekter, når vi kender resultatet af den nye planlovs virkninger.

For projekter, hvor regler om strandbeskyttelseslinjen er involveret, gælder, at alene øer ville kunne indgå i dette forslag om en forsøgsordning, og at der maksimalt kan være et til to projekter, hvor strandbeskyttelseslinjen indgår. Her gælder, at området fortsat skal forvaltes restriktivt, dog skal der skal gives frie hænder til at omdanne en eksisterende bygning, f.eks. hvis der allerede ligger en gård i strandbeskyttelseslinjen og denne eksempelvis ønskes omdannet til lejligheder for at fremme bosætning på øen, eller at man ønsker at rive en eksisterende bygning ned og opføre en ny, hvis denne ikke er bevaringsværdig og er i så dårlig funktionel og energimæssig stand, at det ikke kan betale sig at renovere bygningen.

Dertil kommer, at der kan ses mere velvilligt på et udviklingsprojekt på øer, der i særlig grad er begrænsede af deres strandbeskyttelseslinje. Et eksempel herpå er Venø, der har stærkt begrænsede muligheder for udvikling, fordi øen nærmest kun består af strandbeskyttelseslinje, hvilket gør det svært at placere projekter i det hele taget. Uddybende betyder det, at eksempelvis en større ø som Fanøs ønske om at bygge et oplevelsescenter i strandbeskyttelseslinjen ikke kan imødekommes, da dette kan placeres talrige andre steder på øen, mens et udviklingsprojekt på Venø – alt efter forslagens udformning – ville kunne komme i betragtning. For et projekt gælder dog stadig, at det skal have et vist almennyttigt sigte, gavne det brede flertal og ikke sigte på at ødelægge naturværdier eller gøre skade på miljøet. Hoteller, boliger og sommerhuse vil derfor være udelukkede, mens f.eks. en havneudvidelse vil være i et øsamfunds interesse.

Et andet eksempel på muligheder i frilandsbymodellen, hvor man kunne dispensere fra de gældende regler, kunne være i bygningsreglementet, der i dag gør det svært at etablere tiny houses, fordi de høje krav til isolering udgør en udfordring. Det kan f.eks. være tilfældet, hvis en gruppe borgere ønsker at lave et bæredygtigt og selvforsynende arbejdsfællesskab med tiny houses, men hvor kravet om 40 cm isolering i væggene ifølge bygningsreglementet modarbejder meningen med et tiny house.

Indholdet i og rækkevidden af de minimum fem forsøg skal følges og evalueres inden for en 4-årig forsøgsperiode, selv om de fulde effekter oftest vil kunne have en længere tidshorisont.

En række love og administrationen af dem kan danne barrierer for lokalsamfundenes idéer og indsatser generelt set – på godt og ondt. Det kan eksempelvis være zonelovgivningen, kystbeskyttelseslovgivningen, naturbeskyttelseslovgivning, bygningsreglementet og styrelsesloven.

I forsøgsordningen er det meningen, at selve idéudviklingen af initiativer skal foretages uden skelen til den eksisterende lovgivning, planloven dog undtaget, og strandbeskyttelseslinje på nær på øer som beskrevet ovenfor. Eventuelle barrierer og begrænsende lovgivning identificeres efterfølgende for således at kunne blive sat ud af kraft i forbindelse med gennemførelse af forsøget.

Forsøgene vil derfor også gå på tværs af ressortministerier og forudsætter, at silotænkning og styring brydes ned. I den videre udvikling af forsøgsordningen kan det være relevant på forhånd at have identificeret, om der er enkelte regler, som der ikke kan afviges fra, jf. beslutningsforslagets del om planloven og strandbeskyttelseslinjer.

I udvælgelsesprocessen frem mod forsøgene skal der lægges vægt på, at de pågældende forsøg har en karakter, så de kan få »frilandsbystatus«, og at de er forskellige i både omfang og karakter. Enkelte eksempler på mulige forsøg kunne være:

1. Det gode seniorliv

Man overtager og gør samdrift af hel- og halvoftentlige og private servicere målrettet landsbyens/øens seniorer lokal. Det kan eksempelvis være indkøb, rengøring, mad, pleje, transport, samvær og oplevelser. Det er dels for at skabe hele og fleksibelt tilpassede løsninger for seniorer, dels for at involvere flere lokale borgere og skabe lokal beskæftigelse og mere liv i hverdagen for alle parter i lokalsamfundet. Der bliver antagelig tale om en fælles erhvervs-lignende virksomhed med socialøkonomisk status, f.eks. i form af et andelsselskab med begrænset ansvar (a.m.b.a.) eller et anpartsselskab (ApS). Her må det forventes, at f.eks. styrelsesloven vil give udfordringer, fordi det typisk er kommunale opgaver.

2. Miniandelsbyen

Beboerne ejer og har fælles drift af fælles arealer med fæl-

les landbrug, adgang til natur og indretning af muligheder for naturturisme. Der er et særligt sigte på inddragelse af børnene og et samarbejde med skolen. Produkterne høstes, forarbejdes og sælges så vidt muligt lokalt, men de indgår særligt i lokale fællesspisninger og i naturturismen. Hele landsbyen er involveret efter interesser og ressourcer, hvor måske et a.m.b.a., en erhvervsdrivende fond eller et ApS står for etablering og drift i samarbejde med de øvrige lokale aktører. I et forsøg som dette vil landsbrugslovgivning, sundheds- og veterinærlovgivningen m.v. kunne udgøre forhindringer.

3. Nye bo- og arbejdsfællesskaber

Der foretages fælles opkøb af ejendomme og arealer med indretning og drift af attraktive lejemaal og workzones/mødesteder både til lokale og tilflyttere. Nogle vil alene bo, andre arbejde (delvis) eller blot deltage på grund af samværet og det kreative miljø. Lokalsamfundet kan eventuelt erhverve en nedlagt bolig og omdanne et lokalplanlagt areal til parcelhusformål til et område med tiny houses og mobile boligløsninger. Lokalsamfundet kunne etablere et ApS til formålet. Afhængig af beliggenhed vil lokalplaner og bygningsreglementet kunne være begrænsende for forsøget.

4. Landsbyen med børn og unge i centrum

Et antal husstande kan i samarbejde med det eksisterende lokalsamfund indrette en landsby, hvor der tages særlig hånd om børns og unges samvær og dagligliv. Det gælder f.eks. fælles løsninger for pasning, alskens arrangementer, transport, spændende fysiske rammer m.v. En del af skoleundervisningen og egnens ungdomsfester kunne foregå i landsbyen, når landsbyens voksne stod bag. Lokalsamfundet skal organiseres til at kunne løfte opgaven, men fordi der er en forskydning af rollerne i flere sammenhænge på tværs af offentlige myndigheder, spøger forhindringer i medfør af styrelsesloven og skoleforvaltningen foruden de forhindringer, der kan opstå i forbindelse med lokaler m.v.

5. Grønne fællesskaber

Projektet er båret af et ønske om en grøn og bæredygtig profil i landsbyen eller på øen. Et eksempel kan være et ønske om at lave fælles løsninger for energiforsyning til opvarmning af boliger i form af eksempelvis varmepumper eller andre former for energifællesskaber. Et andet eksempel kan være ønsker om fælles spildevandshåndtering ved f.eks. brug af biokuber. I begge situationer kan eksisterende lovgivning besværliggøre eller umuliggøre realisering. Et tredje eksempel kunne være, at landsbyen eller øen ønsker mulighed for at erhverve landbrugsjord rundt om bebyggelsen for at lave natur og rigere biodiversitet i nærområdet.

Forsøgsordningen varer i første omgang 4 år. Den kan eksempelvis iværksættes i overensstemmelse med nedenstående proces.

Det første år inviterer det koordinerende ministerium landsbyer og mindre øer til at komme med forslag til udviklingsinitiativer.

Kandidater udvælges efter på forhånd fastlagte kriterier som f.eks. forslaget perspektiv, vision, geografi, lokal kapacitet til at gennemføre projektet, kommunens indstilling til projektet og en vis egenfinansiering. I udformningen af forslaget skal der tages stilling til, hvilken rolle kommunen, som frilandsbyen ligger i, skal spille. Forslagsstillerne forestiller sig, at en indstilling kunne udformes i samarbejde mellem kommunen, byrådet og lokalrådet.

I løbet af det første år udformer de udvalgte landsbyer og små og mindre øer planer for deres forsøgsprojekt og mobiliserer sig til det, hvor bl.a. barrierer identificeres og om muligt ophæves (for en periode).

I løbet af andet, tredje og fjerde år afprøver de udvalgte landsbyer og små og mindre øer deres forsøgsprojekt, så langt de kan komme inden forsøgsperiodens udløb.

Evaluering og formidling af forsøgene finder sted løbende. Det vil navnlig omfatte identifikation af barrierer og foreløbige resultater, idet mange af aktiviteterne vil have en længere horisont end selve forsøgsordningen. Formidlingen henvender sig både til relevante beslutningstagere og alle landsbyer og små og mindre øer.

Når den 4-årige forsøgsordning er afsluttet, fortsætter ordningen (og de lokale aktiviteter), så vidt det er relevant og muligt, og der træffes forholdsregler til tilpasning af lovgivning og administration.

Forsøgsordningen bør have et basisbudget, som staten bidrager med, og som dækker udgifter til administration af forsøgsordningen, gennemførelse af de konkrete initiativer og den løbende formidling og evaluering. Der bør forudsættes en mindre grad af medfinansiering fra frilandsbyerne. Herudover kan det organiseres, således at en eller flere fonde også kan bidrage økonomisk.

Den konkrete organisering bør besluttes i et samarbejde mellem regeringen, kommunerne og relevante civilsamsfundsorganisationer som f.eks. Danmarks Naturfredningsforening, Landdistrikternes Fællesråd og Sammenslutningen af Danske Småøer og videninstitutioner som eksempelvis Københavns Universitet.

Skriftlig fremsættelse

Karina Lorentzen Dehnhardt (SF):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om en forsøgsordning med frilandsbyer.

(Beslutningsforslag nr. B 270)

Jeg henviser i øvrigt til de bemærkninger, der ledsager forslaget, og anbefaler det til Tingets velvillige behandling.